

การยุบพรรคการเมือง: การตัดสิทธิทางการเมืองของประชาชน*

DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES: DISQUALIFICATION OF POLITICAL RIGHTS OF CITIZENS

สุมาลี บุญเรือง

Sumalee Boonrueang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

พระอโณทัย กตปุณโย (อุนเรือน)

Phra Anothai Kataponyo (Aunruen)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus, Thailand

E-mail. sumalee31130@hotmail.com

บทคัดย่อ

การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยยังคงเป็นปัญหาทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลทางการเมืองเองหรือเหตุที่กฎหมายเปิดช่องให้มีการยุบพรรคการเมืองได้โดยง่าย ส่งผลให้พรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองต่าง ๆ พยายามใช้กลไกการยุบพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือต่อสู้ ใช้ขจัดคู่แข่งทางการเมืองอันไม่เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองแล้ว แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งยุบพรรคการเมืองที่เข้าข่ายการกระทำความผิด แต่ก็เป็นที่กลางแคลงใจว่าเป็นการตัดสิทธิของประชาชนหรือไม่ เพราะแท้ที่จริงประชาชนผู้เป็นสมาชิกพรรคย่อมเป็นเจ้าของพรรคย่อมเป็นเจ้าของพรรคการเมืองนั้น ทั้งนี้การยุบพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2541-2563 ในระยะเวลา 22 ปี มีพรรคการเมืองถูกยุบพรรคไปแล้วถึง 110 พรรค โดยใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งมีพรรคการเมืองถูกยุบมาแล้วจำนวนใกล้เคียงกับจำนวนพรรคการเมืองที่ยังดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การยุบพรรคการเมือง, การตัดสิทธิทางการเมือง, ศาลรัฐธรรมนูญ

* Received 23 January 2021; Revised 18 December 2021; Accepted 21 December 2021

ABSTRACT

Using dissolution measures for political parties in Thailand has remained a political issue. Due to political reasons or the blind spot of the laws, the political parties have been dissolved easily. As a result, the political parties and various political factions try to use the mechanism of the dissolution of political parties to fight and eliminate other political opponents. This method does not follow the path of democracy, causing political conflict by being partisan. When the Constitutional court ordered the dissolution of the political party, although the law requires the Constitutional Court has the authority to order the dissolution of political parties into the offense, it is a distrust that limits the rights of citizens or not. Because in truth, people who are members of the party are inevitably the owners of that political party. However, the dissolution of the political parties between 1998 – 2020 or for 22 years, 110 political parties have been dissolved by using the Organic Law on political parties. The number of political parties that have been dissolved equals the political parties that still carry out political activities today.

Keywords: The dissolution of political parties, Political disqualification, The Constitutional Court

บทนำ

ในประเทศที่มีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย การจัดตั้งพรรคการเมือง นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะจะทำให้กระบวนการในการเลือกผู้แทนของประชาชนบรรลุผล และยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน เมื่อรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ จึงต้องมีการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองขึ้น เพื่อกำหนดระเบียบการจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง แม้ว่าแรกเริ่มของการมีกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง จะมีความพยายามจะทำให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง ควบคู่กับการให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยได้กำหนดเป็นบทบัญญัติทางกฎหมาย กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ที่กำหนดถึงบทบาทหน้าที่ให้ผู้ที่จัดตั้งพรรคการเมืองต้องดำเนินการตามบทบัญญัติต่าง ๆ หากทำไม่ได้หรือทำผิดก็จะมีผลกระทบในหลายระดับ ซึ่งหนึ่งในบทลงโทษที่ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองอย่างยิ่ง คือ การกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540 ทำหน้าที่วินิจฉัยเพื่อเพิกถอนหรือยุบเลิกพรรคการเมือง ซึ่งผลที่ร้ายแรงที่สุดอาจนำไปสู่การตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรคหรือสมาชิกพรรคการเมืองในที่สุด

ความหมายของพรรคการเมือง

ก่อนที่จะกล่าวถึงการยุบพรรคการเมืองจนนำมาสู่การตัดสิทธิในทางการเมือง จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจความหมายของพรรคการเมือง โดยได้มีผู้ให้ความหมายของพรรคการเมืองไว้จำนวนมาก แตกต่างกันไปตามแต่ความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ซึ่งได้สรุปแนวความคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ไว้ กล่าวคือ พรรคการเมืองต้องมีลักษณะพื้นฐานอยู่สามประการ ดังนี้ (เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง, 2563)

1. เป็นกลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมตัวกัน ร่วมมือกัน จัดตั้งเป็นสมาคมองค์กร ซึ่งหมายความว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้ ต้องมีการจัดตั้งและกำหนดกฎเกณฑ์ในการเข้ามารวมตัวกัน

2. มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน โดยสมาชิกมีความเห็นส่วนใหญ่ของตนในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางกว้าง ๆ คล้าย ๆ กัน

3. มีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือการได้มาซึ่งอำนาจรัฐ หรือการเข้าบริหารประเทศ ลักษณะประการนี้สำคัญยิ่ง เพราะโดยธรรมชาติในสังคมอาจมีการรวมตัวกันของบุคคลที่มีความคิดเห็นทางสังคม เศรษฐกิจ หรือลัทธิการปกครองเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นลักษณะสองประการข้างต้นของพรรคการเมือง หากแต่กลุ่มดังกล่าวไม่ประสงค์จะเข้ามาบริหารประเทศแล้วไซร้ ย่อมขาดลักษณะประการสุดท้ายและไม่ใช่พรรคการเมือง อาจเป็นสหภาพแรงงาน สมาคม หรือมูลนิธิเท่านั้น พรรคการเมืองต้องประสงค์ให้ได้มาซึ่งอำนาจมหาชน และใช้อำนาจนั้น ดำเนินการให้อุดมการณ์ที่พวกตนมีร่วมกันนั้นเป็นจริงขึ้นมาให้ได้ โดยลักษณะประการที่สามนี้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การได้มาซึ่งอำนาจรัฐคงหมายความว่าได้แต่เพียงเฉพาะการได้มาผ่านวิถีทางตามรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งทั่วไปเท่านั้น มิเช่นนั้น นิยามดังกล่าวก็อาจใช้ได้กับคณะรัฐประหารต่าง ๆ ด้วย

ทั้งนี้ ในทางกฎหมายพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ตั้งแต่ปี 2541 – 2560 ได้ให้ความหมายของพรรคการเมืองไว้แตกต่างกัน ดังนี้ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560, 2560)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 4 บัญญัติว่า “พรรคการเมือง” หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง โดยได้รับการจัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมุ่งที่จะส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีการ

ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอื่นอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550, 2550)

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541, 2541) และ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560, 2560) บัญญัติว่า “พรรคการเมือง” หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมตัวกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง โดยได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

จากความหมายของพรรคการเมืองข้างต้นจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับลักษณะพื้นฐานสองประการจากสามประการข้างต้น กล่าวคือ เป็นคณะบุคคลที่มุ่งส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งก็หมายความว่าประสงค์จะได้มาซึ่งอำนาจรัฐนั่นเอง และเมื่อกล่าวโดยสรุปความหมายของพรรคการเมือง คือ กลุ่มบุคคลที่มีการจัดตั้งองค์กรร่วมกันโดยมีอุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนกัน โดยกลุ่มดังกล่าวมีวัตถุประสงค์จะยึดกุมอำนาจรัฐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เข้าไปเป็นรัฐบาลเพื่อดำเนินการตามอุดมการณ์ของตนให้สัมฤทธิ์ผล ซึ่งนิยามดังกล่าวไว้ไว้แก่ลักษณะที่ควรจะเป็นของพรรคการเมืองโดยทั่วไป แต่เมื่อพิจารณาถึงพรรคการเมืองไทย ต้องพิจารณา หน้าที่ของพรรคการเมืองตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย เพราะหากทำไม่ได้หรือทำผิด ก็จะมีการลงโทษตามมา

เงื่อนไขอันเป็นเหตุให้เลิกหรือยุบพรรคการเมือง

พรรคการเมืองที่จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการแล้ว มีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดให้ต้องเลิกหรือยุบพรรคการเมืองนั้น นายทะเบียนพรรคการเมืองจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาเหตุของการร้องขอให้มีการยุบพรรคการเมืองนั้น เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจในการเลิกหรือยุบพรรคการเมือง ทั้งนี้ ตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541-2560 ระบุเงื่อนไขอันเป็นเหตุให้ต้องมีการเลิกหรือยุบพรรคการเมือง ดังต่อไปนี้ (ชาย ไชยจิต, 2563)

1. มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
2. มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึง 15 คน
3. มีการยุบพรรคการเมืองไปรวมกับพรรคการเมืองอื่นตามหมวด 5
4. มีคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมือง กรณีนี้แม้กฎหมายจะให้เสรีภาพในการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็มีการวางกลไกในการกำกับควบคุมการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองให้ดำเนินไปภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยกฎหมายได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและตัดสินสั่งยุบพรรคการเมืองได้ หากกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. กระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

4. กระทำการ ดังต่อไปนี้

(1) พรรคการเมืองรับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยโดยกำเนิดเข้าเป็นสมาชิกหรือดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง หรือยอมให้กระทำการอย่างใดเพื่อประโยชน์ของพรรคการเมือง

(2) พรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน

(3) พรรคการเมืองรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง หรือดำเนินกิจการในทางการเมืองจากบุคคลบางจำพวกที่กฎหมายกำหนด

5. ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายในเรื่องต่อไปนี้

(1) เมื่อพรรคการเมืองได้รับจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง แล้วไม่ดำเนินการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง

(2) องค์ประกอบของที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองไม่ครบ

(3) ไม่หาสมาชิกให้ได้ 5,000 คน ภายใน 180 วัน นับแต่วันที่นายทะเบียนรับจัดแจ้งการจัดตั้งพรรคการเมือง

(4) ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง

(5) ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ทั้งนี้ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ได้เพิ่มบทบัญญัติ ที่นำไปสู่การยุบพรรคเพิ่มเติม ดังนี้ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560, 2560)

1. พรรคการเมืองต้องไม่ดำเนินกิจการอันมีลักษณะเป็นการแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน

2. ห้ามมิให้พรรคการเมืองยินยอมหรือกระทำการใดอันทำให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ สมาชิก กระทำการอันเป็นการควบคุม ครอบงำ หรือชี้้นำ กิจกรรมของพรรคการเมืองในลักษณะที่ทำให้ พรรคการเมืองหรือสมาชิกขาดความอิสระ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม

3. ห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือผู้ใดให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมเพื่อจูงใจให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด สมัครเข้าเป็นสมาชิก ทั้งนี้ เว้นแต่สิทธิหรือประโยชน์ซึ่งบุคคลจะพึงได้รับในฐานะที่เป็นสมาชิก

4. สาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดจะจัดตั้งขึ้น นอกราชอาณาจักรมิได้

5. ห้ามมิให้พรรคการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง และสมาชิกรับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน

6. ห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองกระทำการ หรือส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นการก่อวินาศกรรมหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ

7. ห้ามมิให้พรรคการเมือง สมาชิก หรือผู้ใด เรียก รับ หรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อให้ผู้นั้นหรือบุคคลอื่นได้รับแต่งตั้ง หรือสัญญาว่าจะให้ได้รับแต่งตั้ง หรือเพราะเหตุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือตำแหน่งใดในการบริหาร ราชการแผ่นดินหรือในหน่วยงานของรัฐ

8. ห้ามมิให้พรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า มีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

9. ห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือสมาชิกรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ อื่นใดจาก

(1) บุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย

(2) นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ใน หรือนอกราชอาณาจักร

(3) นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรโดยมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุน หรือเป็นผู้ถือหุ้น เกินกว่าร้อยละสี่สิบเก้า ในกรณีที่บริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้พิจารณาตามที่ปรากฏในทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทดังกล่าว หุ้นที่ไม่ปรากฏชื่อผู้ถือหรือถือโดยตัวแทน ของบุคคลที่ไม่เปิดเผยชื่อ ให้ถือว่าเป็นหุ้นที่ถือโดยผู้ไม่มีสัญชาติไทย

(4) คณะบุคคล หรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยหรือซึ่งมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคล ผู้ไม่มีสัญชาติไทย

(5) บุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคลที่ได้รับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมือง หรือเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองจากบุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคลตาม

(1) (2) (3) หรือ (4)

(6) บุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคลที่มีลักษณะทำนองเดียวกันกับ (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ตามที่คณะกรรมการกำหนด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งยุบพรรคการเมืองที่เข้าข่ายการกระทำความผิดดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกันแม้ว่าจะมีเหตุให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองได้ แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็สามารถใช้ดุลยพินิจที่จะสั่งยุบหรือไม่ยุบพรรคการเมืองก็ได้หากเห็นว่ามีเหตุอันควร เช่น กรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าพรรคการเมืองกระทำการฝ่าฝืนข้อห้ามจริง แต่เป็นการกระทำครั้งแรก และไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรง ศาลอาจไม่สั่งยุบพรรคการเมืองก็ได้ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขในการยุบพรรคการเมืองที่ผ่านมาจะเน้นหนักไปในเรื่อง ความมั่นคงของรัฐ และการไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และในปี 2560 ได้เพิ่มเรื่อง การรับเงินหรือทรัพย์สิน และการรับการสนับสนุนจากบุคคลภายนอกพรรคที่เข้ามาอยู่เบื้องหลัง ทำให้ การตีความทางกฎหมาย มีหลายแง่มุมให้ต้องพิจารณามากขึ้น ดังนั้น กระแสการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย อาจจะยังไม่สิ้นสุดลงง่ายๆ เช่นเดียวกับความขัดแย้งในการเมืองไทย

รัฐธรรมนูญกับการยุบพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้มีบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำไปสู่การยุบพรรคการเมือง หรือสิ้นสภาพการเป็นพรรคการเมืองไว้ โดยขอแบ่งการอธิบายออกเป็นดังนี้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560)

ตามมาตรา 94 ของ พ.ร.บ. พรรคการเมือง ซึ่งห้ามให้ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบ และถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ไปจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีก เป็นระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันที่พรรคการเมืองถูกยุบ หากฝ่าฝืนจะมีโทษจำคุกตั้งแต่เจ็ดปีถึงสิบห้าปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งแสนสี่หมื่นบาทถึงสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะให้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง แต่ก็บัญญัติไว้ชัดเจนถึงข้อห้าม อันจะนำไปสู่การยุบพรรค เช่น การดำเนินการของพรรคจะต้องเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำ โดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อห้ามอันจะนำไปสู่การถูกเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

ตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ได้บัญญัติเรื่องการยุบพรรคการเมืองไว้โดยเฉพาะในหมวดว่าด้วยการการสิ้นสุดสภาพ การเลิก และการยุบพรรคการเมือง แต่ใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ไม่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ แต่ได้ระบุไว้ในหมวดที่ 8 การสิ้นสุดของพรรคการเมือง โดยมีมาตราที่เกี่ยวข้องได้แก่ (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560, 2560)

มาตรา 90 บัญญัติว่า พรรคการเมืองสิ้นสุดลงเมื่อ

(1) สิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามมาตรา 91

(2) ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92

(3) มีการควบรวมพรรคการเมืองตามหมวด 9 การควบรวมพรรคการเมือง

มาตรา 91 บัญญัติว่า พรรคการเมืองย่อมสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองเมื่อ

(1) ไม่แก้ไขข้อบังคับให้ถูกต้องหรือครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนดตามมาตรา 17 พรรคสาม หรือไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา 33 (1) หรือ (2) ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

(2) ภายหลังจากที่ได้รับการจดทะเบียนพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงตามที่กำหนด ในมาตรา 33 (1) ติดต่อกันเกินเก้าสิบวัน

(3) ภายหลังจากที่ดำเนินการครบตามมาตรา 33 (2) มีจำนวนสาขาพรรคการเมืองเหลือไม่ถึง ภาคละหนึ่งสาขาเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี

(4) ไม่มีการประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปีโดยมิได้มีเหตุอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย

(5) ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้ง ติดต่อกันหรือเป็นเวลาแปดปีติดต่อกัน สุดแต่ระยะเวลาใดจะยาวกว่ากัน

(6) มีหนี้สินล้นพ้นตัวตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

(7) พรรคการเมืองเลิกตามข้อบังคับ

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนหรือมีผู้แจ้งต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดสิ้นสุดสภาพตามวรรคหนึ่ง ให้นายทะเบียนดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีกรณีที่เป็นเหตุให้พรรคการเมืองสิ้นสุดสภาพ ตามวรรคหนึ่ง ให้เสนอคณะกรรมการพิจารณา ถ้าคณะกรรมการเห็นว่ามีการผิดกฏกล่าวเกิดขึ้น ให้คณะกรรมการประกาศการสิ้นสุดสภาพของพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีเช่นนี้ ให้พรรคการเมืองนั้นสิ้นสุดสภาพตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ในกรณีที่หัวหน้าพรรคการเมืองที่ถูกประกาศว่าสิ้นสุดสภาพตามวรรคสองไม่เห็นด้วยกับการประกาศของคณะกรรมการตามวรรคสอง ให้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยภายใน สามสิบวันนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อประโยชน์ในการ

คุ้มครองสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ถือว่าการสิ้นสภาพ ของพรรคการเมืองตามมาตรานี้ เป็นการถูกยุบพรรคการเมือง

สรุปได้ว่า การยุบพรรคการเมือง จะเกิดขึ้นได้ในกรณีดังนี้

ไม่ดำเนินการ

1. แก้ไขข้อบังคับให้ถูกต้องหรือครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนด
2. สมาชิกน้อยกว่า ห้าพันคน ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด
3. มีสาขาของพรรค ตามบัญชีรายชื่อภาคละ 1 สาขา ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด
4. พรรคการเมืองต้องไม่ดำเนินกิจการอันมีลักษณะเป็นการแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน

กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

1. กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

ฝ่าฝืนข้อห้าม

1. ห้ามมิให้พรรคการเมืองยินยอมหรือกระทำการใดอันทำให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ สมาชิกกระทำการอันเป็นการควบคุม ครอบงำ หรือชี้นำ กิจกรรมของพรรคการเมืองในลักษณะที่ทำให้ พรรคการเมืองหรือสมาชิกขาดความอิสระ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม

2. ห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือผู้ใดให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมเพื่อจูงใจให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด สมัครเข้าเป็นสมาชิก ทั้งนี้ เว้นแต่สิทธิหรือประโยชน์ซึ่งบุคคลจะพึงได้รับในฐานะที่เป็นสมาชิก

3. สาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดจะจัดตั้งขึ้น นอกราชอาณาจักรมิได้

4. ห้ามมิให้พรรคการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง และสมาชิกรับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน

5. ห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองกระทำการ หรือส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ

6. ห้ามมิให้พรรคการเมือง สมาชิก หรือผู้ใด เรียก รับ หรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อให้ผู้นั้นหรือบุคคลอื่นได้รับแต่งตั้ง หรือสัญญาว่าจะให้ได้รับ

แต่งตั้ง หรือเพราะเหตุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือตำแหน่งใดในการบริหาร ราชการแผ่นดินหรือในหน่วยงานของรัฐ

7. ห้ามมิให้พรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า มีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

8. ห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือสมาชิกรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ อื่นใด จาก บุคคล ผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการ หรือจดทะเบียนสาขาอยู่ใน หรือนอกราชอาณาจักร และนิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรโดยมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุนหรือเป็นผู้ถือหุ้น เกินกว่าร้อยละสี่สิบเก้า ในกรณีที่เป็นบริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้พิจารณาตามที่ปรากฏในทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทดังกล่าว หุ้นที่ไม่ปรากฏชื่อผู้ถือหุ้นหรือถือโดยตัวแทนของบุคคลที่ไม่เปิดเผยชื่อ ให้ถือว่าเป็นหุ้นที่ถือโดยผู้ไม่มีสัญชาติไทย

ดังนั้น ถึงแม้ว่า รัฐธรรมนูญ จะให้สิทธิเสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง หากแต่การยุบพรรคการเมืองก็เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ปิดกั้นตัวเลือกของประชาชน หากตัวเลือกนั้นเป็นตัวเลือกที่เสียงส่วนใหญ่ในสังคมเห็นชอบด้วย การปิดกั้นนั้นเท่ากับไม่เคารพในเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน และหากตัวเลือกนั้นเป็นตัวเลือกที่เสียงส่วนน้อยในสังคมเห็นชอบด้วย แม้ว่าประชาชนเสียงข้างน้อยจะไม่สามารถดำเนินการให้ตัวเลือกดังกล่าวเป็นจริงขึ้นมาได้ แต่การปิดกั้นตัวเลือกดังกล่าวก็เป็นการไม่เคารพสิทธิของเสียงส่วนน้อยในสังคมเช่นกัน ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการใช้เสียงส่วนใหญ่ข่มเหงเสียงส่วนน้อย ซึ่งถือได้ว่าไม่เป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง

ข้อมูลการยุบพรรคการเมือง และการตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรค

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และมีประกาศพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 จนถึง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 รวมเวลามากกว่า 22 ปี มีพรรคการเมืองถูกยุบพรรคไปแล้วถึง 110 พรรค สืบเนื่องมาจาก 4 สาเหตุหลัก ได้แก่ เกิดจากหาสมาชิก และสาขาพรรคไม่ครบจำนวน 39 พรรค การรายงานการดำเนินการใช้จ่ายเงิน 35 พรรค ล้มล้างระบอบการปกครอง 8 พรรค และไปรวมกับพรรคอื่น 5 พรรค โดยแบ่งตามบทบัญญัติของกฎหมาย และช่วงเวลาในการยุบพรรคการเมืองแต่ละช่วง ดังนี้ (ข่าวไทยพีบีเอส, 2563)

พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

พ.ศ. 2541 พรรคการเมืองถูกยุบ 1 พรรค

พ.ศ. 2542 พรรคการเมืองถูกยุบ 4 พรรค

พ.ศ. 2543	พรรคการเมืองอุยกูบ	4 พรรค
พ.ศ. 2544	พรรคการเมืองอุยกูบ	18 พรรค
พ.ศ. 2545	พรรคการเมืองอุยกูบ	19 พรรค
พ.ศ. 2546	พรรคการเมืองอุยกูบ	10 พรรค
พ.ศ. 2547	พรรคการเมืองอุยกูบ	11 พรรค
พ.ศ. 2548	พรรคการเมืองอุยกูบ	10 พรรค
พ.ศ. 2549	พรรคการเมืองอุยกูบ	4 พรรค
พ.ศ. 2550	พรรคการเมืองอุยกูบ	11 พรรค
พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550		
พ.ศ. 2551	พรรคการเมืองอุยกูบ	3 พรรค
พ.ศ. 2553	พรรคการเมืองอุยกูบ	3 พรรค
พ.ศ. 2555	พรรคการเมืองอุยกูบ	2 พรรค
พ.ศ. 2556	พรรคการเมืองอุยกูบ	2 พรรค
พ.ศ. 2557	พรรคการเมืองอุยกูบ	2 พรรค
พ.ศ. 2558	พรรคการเมืองอุยกูบ	1 พรรค
พ.ศ. 2559	พรรคการเมืองอุยกูบ	2 พรรค
พ.ศ. 2560	พรรคการเมืองอุยกูบ	1 พรรค
พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560		
พ.ศ. 2562	พรรคการเมืองอุยกูบ	1 พรรค
พ.ศ. 2563	พรรคการเมืองอุยกูบ	1 พรรค

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า 9 ปีแรกของการใช้กฎหมายพรรคการเมือง มีพรรคการเมืองอุยกูบไปแล้ว 92 พรรค กฎหมายพรรคการเมืองฉบับต่อมา ระยะเวลา 10 ปี มีพรรคการเมืองอุยกูบพรรคไปแล้ว 16 พรรค และกฎหมายพรรคการเมืองล่าสุด ถูกใช้มาแล้ว 2 ปี ปีที่มีพรรคการเมืองอุยกูบพรรคไปแล้ว 2 พรรค โดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มของข้ออ้างหรือปัจจัยในการยุบพรรคการเมือง ดังนี้ (ธารรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2563)

1. จำนวนสมาชิกหรือสาขาไม่ครบตามเกณฑ์ขั้นต่ำ
2. ไม่จัดการประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือจัดการประชุมใหญ่ไม่ถูกต้อง
3. ไม่นำส่งรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือนำส่งล่าช้า
4. ไม่นำส่งรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง นำส่งล่าช้า หรือใช้เงินไม่ถูกต้อง โดยกรณีที่น่าสนใจ คือ กรณีการยุบพรรคอนาคตใหม่ ในปี 2563 จากกรณีการให้พรรคกู้เงิน เป็นเหตุให้เพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคที่ดำรงตำแหน่งวันที่ 2 มกราคม 2562 หรือ 11 เมษายน 2562 และห้ามไม่ให้ผู้เคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคจัดตั้งพรรคการเมืองหรือ มีส่วนร่วมจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ เป็นเวลา 10 ปี

5. การฝ่าฝืนกฎหมายเลือกตั้งซึ่งทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม โดยมีคดีที่เป็นที่น่าสนใจ คือศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบ 3 พรรคการเมือง เมื่อ พ.ศ. 2551 ได้แก่ พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนมาธิปไตย โดยผลที่ตามมาคือ กรรมการบริหารพรรค จำนวน 37 คน 43 คน และ 29 คน ตามลำดับถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 5 ปี

6. กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มีการยุบพรรคการเมือง 4 พรรค กรณีที่น่าสนใจ คือ ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคไทยรักไทย เมื่อปี 2549 เป็นเหตุให้กรรมการบริหารพรรคถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง เป็นเวลา 5 ปี

7. กระทำผิดกฎหมายพรรคการเมืองเกี่ยวกับการยื่นเอกสารไม่ครบถ้วน ล่าช้า

8. กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคไทยรักษาชาติ ในวันที่ 7 มีนาคม 2562 โดยห้ามไม่ให้ผู้เคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคไทยรักษาชาติไปจดทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกภายใน 10 ปี

การยุบพรรคการเมืองในกฎหมายไทย ประกอบไปด้วยมาตรการ การยุบพรรคการเมือง และการเพิกถอนสิทธิการเมือง การยุบพรรคการเมืองในประเทศจึงเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญจำนวนมาก

การยุบพรรคไทยรักไทย ในปี 2549 การยุบพรรคการเมืองเป็นประเด็นขึ้นมาคือ การเลือกตั้งทั่วไป 2 เมษายน 2549 ซึ่งพรรคฝ่ายค้านทั้งหมดไม่ลงสมัครเลือกตั้ง เหลือแต่พรรคไทยรักไทย และตามกฎหมายขณะนั้น หากมีผู้สมัครพรรคเดียว จะต้องได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ข้อกล่าวหาคือพรรคไทยรักไทยจ้างพรรคขนาดเล็กลงสมัคร เพื่อเล็งเกณฑ์ขั้นต่ำดังกล่าว เมื่อศาลรัฐธรรมนูญประกาศให้การเลือกตั้งไม่มีผลเนื่องจากมีเหตุน่าสงสัยว่าไม่เสรีและเที่ยงธรรม อัยการจึงฟ้องพรรคไทยรักไทย แต่ก่อนศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัย เกิดการยึดอำนาจ 19 กันยายน 2549 ได้ยุบศาลรัฐธรรมนูญและตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นมา ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2542 มีบัญญัติไว้เฉพาะเรื่องการยุบพรรค แต่คณะรัฐประหารออกคำสั่ง (ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ 27/2549) ว่า เมื่อยุบพรรคแล้วให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคห้าปี คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่าพรรคไทยรักไทยจ้างพรรคขนาดเล็กลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อหลีกเลี่ยงเกณฑ์ขั้นต่ำจริง และตีความว่าการทำผิดกฎหมายเลือกตั้งเช่นนี้ เป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงให้ยุบพรรค

เสีย (คำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550) และ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่า สามารถนำประกาศคณะรัฐประหารเรื่องการตัดสิทธิมาบังคับใช้ย้อนหลังได้ โดยให้เหตุผลว่าการตัดสิทธิไม่ใช่โทษอาญา จึงใช้ย้อนหลังเป็นโทษได้ เป็นเหตุให้กรรมการบริหารพรรค 111 คนถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

การยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และ มัชฌิมาธิปไตย ในปี 2551 คดีนี้เป็นผลมาจากการเลือกตั้งวันที่ 23 ธันวาคม 2550 ที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีมติเสียงข้างมากให้ใบแดง ยงยุทธ ดิยะไพรัช ส.ส.บัญชีรายชื่อและรองหัวหน้าพรรคพลังประชาชน เนื่องจากพบได้ว่าการกระทำที่น่าเชื่อได้ว่าทุจริตการเลือกตั้ง ก่อนที่จะมีการตัดสินยุบพรรคตามมาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เช่นเดียวกับพรรคชาติไทยและพรรคมัชฌิมาธิปไตย ที่กรรมการบริหารพรรคกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งเช่นกัน ด้วยข้อกล่าวหากระทำการที่เข้าข่ายทุจริตการเลือกตั้ง ซึ่งส่งผลให้คณะกรรมการบริหารพรรคทั้ง 3 พรรค จำนวน 109 คน ถูกตัดสิทธิทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี

การยุบพรรคไทยรักษาชาติ ในปี 2562 กรณีการเสนอชื่อตุลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดีเป็นว่าที่นายกรัฐมนตรี ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า เป็นการนำสถาบันพระมหากษัตริย์ลงมาใช้ประโยชน์ทางการเมือง เข้าลักษณะการกระทำที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงให้ยุบพรรคไทยรักษาชาติ และตัดสิทธิกรรมการบริหาร 10 ปี (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562)

การยุบพรรคอนาคตใหม่ ในปี 2563 กรณีพรรคอนาคตใหม่ กู้ยืมเงินจากนายธนธร จีรังรุ่งเรื่องกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ จำนวน 191.2 ล้านบาท ซึ่งเข้าลักษณะความผิดตามมาตรา 72 ใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง 2560 ระบุว่า ห้ามมิให้พรรคการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองรับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า มีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ประกอบกับมาตรา 92 (3) ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยยุบพรรค

จากกรณีการยุบพรรคการเมืองข้างต้น จะเห็นถึงวิวัฒนาการของการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย โดยรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มิได้มีการบัญญัติเรื่องการยุบพรรคไว้โดยตรง แต่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ปี 2541 รัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 ได้บัญญัติเรื่อง การยุบพรรคการเมืองถูกไว้ในระดับรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 โดยขยายขอบเขตออกไปอีกว่า หากมีสมาชิกพรรคการเมืองทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ทำให้การเลือกตั้งนั้นไม่สุจริตและเที่ยงธรรม หากกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีส่วนร่วม สนับสนุน หรือแม้แต่ทราบแล้วไม่ห้ามปราม ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และให้ยุบพรรค ตัดสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคเสีย และรัฐธรรมนูญปี 2560 แม้ไม่ได้ระบุเรื่อง

การยุบพรรคไว้อย่างชัดเจน แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ก็ได้รับสาเหตุที่นำไปสู่การยุบพรรคโดยละเอียด ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การยุบพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2541–2563 ในระยะเวลา 22 ปี ใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร มาแล้ว 3 ฉบับ ใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มาแล้ว 3 ฉบับ มีพรรคการเมืองถูกยุบมาแล้วจำนวนใกล้เคียงกับจำนวนพรรคการเมืองที่ยังดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในปัจจุบัน และมีการเมืองที่ถูกตัดสิทธิทางการเมืองจำนวนหลายร้อยคน จึงทำให้เกิดคำถามขึ้นว่าพรรคการเมืองในสังคมประชาธิปไตยแบบไทย เป็นพรรคการเมืองที่เข้ามาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนใช้พรรคการเมือง และนักการเมือง เป็นตัวแทนเข้าไปเป็นกระบอกเสียงแทนประชาชน หรือเป็นเครื่องมือในการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของพวกพ้อง หรือเป็นเพียงไม้ประดับของการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ถ้าหากเริ่มแตกยอด ออกดอกผล หรือหยั่งรากลึกก็จะต้องโดนโค่นทิ้งทำให้ไม่สามารถเติบโตได้ ซึ่งขัดกับครรลองของประชาธิปไตยในระบบของสากลที่ใช้กันอยู่ทั่วโลกหรือไม่

มุมมองนักวิชาการต่อการยุบพรรคการเมือง

จากการประมวลความคิดเห็นของนักวิชาการไทยได้พบถึงเหตุผลที่แท้จริงของการยุบพรรคการเมืองที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การยุบพรรคการเมืองมาจากฐานแนวความคิดว่าด้วยพรรคการเมืองต้องมีกฎหมายจัดตั้งรองรับและมีกฎเกณฑ์บังคับว่าด้วยการดำเนินงานทางการเมือง ในการจัดตั้งพรรคการเมืองมีอีกแนวทางหนึ่งคือเป็นการเกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีแนวทางหรือวัตถุประสงค์ที่จะผลักดันทางการเมืองหรือนโยบายทางการเมืองในรูปแบบเดียวกัน จึงรวมตัวกันมาสร้างพรรคการเมืองเพราะฉะนั้นพรรคการเมืองในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยในหลายประเทศหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว จะเป็นพรรคการเมืองที่รวมตัวกันเอง แต่จะมีกฎหมายว่าด้วยกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญาของประเทศนั้น ๆ เป็นตัวควบคุม และพรรคการเมืองที่ไม่ได้รับการสนับสนุนก็ยังคงอยู่ต่อไป เพียงแต่อาจไม่สามารถเป็นแรงผลักดันทางการเมืองได้ แต่พรรคการเมืองไทยตั้งแต่เริ่มต้นของการสร้างประชาธิปไตย อยู่ในกรอบที่ถูกบอกว่าจะต้องมีการจัดตั้งตามกฎหมายพรรคการเมือง ที่ผ่านมากระบวนการของการยกเลิกพรรคการเมืองมีไม่บ่อยมาก การยุบพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วง 80 ปีที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการยุบพรรคในแบบของการเกิดรัฐประหาร เมื่อมีการรัฐประหารเกิดขึ้นในอดีตก็จะมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองทุกพรรค (เนชั่นสุดสัปดาห์, 2563)

2. ไม่ว่าจะคิดเห็นอย่างไร การยุบพรรคการเมืองก็ยังเป็นสัญลักษณ์ความถดถอยของประชาธิปไตยที่ไม่มีทางเปลี่ยนเป็นอื่น ในต่างประเทศไม่ยุบพรรคการเมืองพร่ำเพรื่อ อย่งในเยอรมนี ไม่มีการยุบพรรคเพราะพรรคการเมืองไม่ต้องจดทะเบียน มันเกิดขึ้นจากการรวมตัว

กัน เมื่อครอบครัวประกอบก็กลายเป็นพรรคการเมืองได้ การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองในแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน พรรคการเมืองในระบอบเผด็จการก็มี ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง เราจะต้องดูว่า พรรคการเมืองนั้นอยู่ในระบอบไหน พูดย่าง ๆ ว่าการจะทำความเข้าใจพรรคการเมือง ต้องทำความเข้าใจระบอบก่อน ก่อนนี้ที่เรียกว่าระบอบที่ตั้งชื่อไม่ได้ก็อาจจะมีพรรคการเมืองอีกแบบหนึ่ง คือ ลักษณะของตัวกฎเกณฑ์ที่กำหนดพรรคการเมืองมันไม่เหมือนกัน ถ้ามว่าในต่างประเทศมีการยุบพรรคการเมืองแบบนี้ใหม่ ปกติไม่มีการยุบพรรคการเมืองเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความถดถอยทางประชาธิปไตย การจะยุบพรรคการเมืองจะต้องยุบโดยอุดมการณ์ของพรรคเป็นปฏิปักษ์กับระบอบกับระบอบประชาธิปไตย โดยทั่วไปหมายถึงพรรคการเมืองนั้นทำลายประชาธิปไตย ตัวพรรคเกิดขึ้นจากประชาธิปไตย พูดย่าง ๆ คือประชาธิปไตยเป็นแม่ที่ให้กำเนิดคุณ คุณจะฆ่าแม่ แม่ก็ต้องฆ่าก่อน เพื่อไม่ให้ตัวแม่ถูกฆ่า ตัวระบบก็ต้องจัดการก่อน ซึ่งแน่นอนว่าตัวระบบที่จัดการแบบนี้ก็เป็นปัญหาเดียวกันมากในทางวิชาการว่าย่อมไม่เหมือนอย่างเช่นตอนเยอรมนียุบพรรคคอมมิวนิสต์ เถียงกันเยอะมากกว่าทำไมถึงไม่ยอมให้มีพรรคคอมมิวนิสต์เพราะมันก็เป็นอุดมการณ์อันหนึ่ง (ประชาไท, 2563)

3. หากดูตามตัวบทกฎหมายในประเทศอื่น ๆ ระบุชัดเจนว่าพรรคการเมืองนั้นเป็นการรวมตัวกันของประชาชนโดยชัดเจน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อจะมีผู้แทนของพรรคนั้นในรัฐสภา ส่วนในประเทศไทยนั้นก็มีความหมายตรงกันในฐานะความเป็นคนละบุคคลที่มาจดทะเบียนกันเป็นพรรคการเมือง ตามมาตราที่ 45 ของรัฐธรรมนูญที่รับรองเสรีภาพของประชาชนเอาไว้ตรงนี้ ทั้งนี้ข้อเขตและสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของพรรคการเมืองจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องรักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเท่านั้น และสาเหตุของการยุบพรรคนั้นก็ควรจะมีแค่สาเหตุเดียวก็คือการล้มล้างการปกครอง แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้มีเหตุตามกฎหมายเอาไว้มากมายที่จะสามารถนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองได้ (สำนักข่าวอิศรา, 2563)

ดังนั้น จึงเห็นได้ชัดเจนว่า พรรคการเมืองโดยหลักการแล้วเป็นที่ชุมนุมของประชาชนผู้มีอุดมการณ์เดียวกัน หากยุบพรรคการเมืองจึงเป็นการตัดสิทธิทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของพรรค ในระบอบสากลทั่วโลกไม่ใช้วิธีการยุบพรรคการเมืองแบบไทย เพราะพรรคการเมืองหากดำเนินกิจกรรมทางการเมืองไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปก็ย่อมเสื่อมสภาพความเป็นพรรคการเมืองโดยตัวของมันเองอยู่แล้ว

สรุป

ถึงแม้ว่าที่ผ่านมา แนวคิดในเรื่องการยุบพรรคการเมืองนั้นจะมีทั้งผู้สนับสนุน และคัดค้าน แต่ในพื้นฐานของปัจจุบัน เป็นที่เห็นพ้องต้องกันว่ากรการยุบพรรคการเมืองนั้นเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่สำคัญอย่างยิ่งยวด ระบอบประชาธิปไตยต้องเปิดกว้างให้แก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองของตน แม้ว่าความเห็นนั้นอาจไม่เป็น

ที่พอใจของรัฐ แต่รัฐต้องเคารพเสียงข้างมากของประชาชน อย่างไรก็ตาม เสียงข้างมากเพียงอย่างเดียวมิใช่ประชาธิปไตยที่แท้จริง มิเช่นนั้น จะปรากฏผู้อ้างเสียงข้างมากของประชาชนในการสร้างความชอบธรรมให้การกระทำทุกอย่างของตน รวมทั้งข่มเหงเสียงข้างน้อยด้วย ประชาธิปไตยยังมีหลักการพื้นฐานประการอื่นรวมอยู่ด้วย อาทิ หลักนิติรัฐ หลักเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งหลักการเคารพเสียงข้างมากและคุ้มครองเสียงข้างน้อย ดังนั้น การใช้ข้ออ้างเรื่องเจตจำนงของประชาชนจึงต้องใช้ด้วยความเป็นธรรม โดยเคารพในคุณค่าร่วมกันบางประการของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งไม่ว่าเสียงข้างมากจะท่วมท้นเพียงใดก็ไม่อาจเปลี่ยนแปลงคุณค่าเหล่านั้นได้

พรรคการเมืองที่ประสงค์จะแข่งขันในระบอบประชาธิปไตยนั้นจำต้องเคารพกติกาแห่งการแข่งขัน ซึ่งนั่นรวมถึงการเคารพหลักการข้างต้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ประชาธิปไตยจึงมีสิทธิที่จะปกป้องตนเองจากการกระทำที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานที่ต้องดำรงไว้เหล่านี้ รัฐควรยอมวางตัวเป็นกลางในทางการเมืองและยอมให้จัดตั้งพรรคการเมืองที่มีแนวคิดไม่เห็นพ้องกับระบอบประชาธิปไตยขึ้นมา โดยถือว่าเมื่อประชาชนส่วนมากประสงค์เช่นนั้นก็ต้องเป็นไปตามนั้น แต่เมื่อปรากฏว่าพรรคการเมืองนั้นดำเนินการทำลายหลักการพื้นฐานดังกล่าว จึงจะสามารถยุบพรรคการเมืองนั้นได้เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยยังสามารถอยู่รอดต่อไป

ดังนั้น การยุบพรรคการเมืองแม้ว่าสามารถกระทำได้ในระบอบประชาธิปไตยแต่ต้องกระทำไปด้วยความรอบคอบ รมัตถะวังไม่ให้ตกไปเป็นเครื่องมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่จะนำมาทำลายล้างกัน เพราะการยุบพรรคการเมืองเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วยหลักเหตุผลที่ว่า พรรคการเมืองมิใช่เป็นของแค่คณะกรรมการบริหารพรรคแต่แท้จริงเป็นของสมาชิกพรรคทั้งปวง การพิจารณาโทษของพรรคการเมืองควรพิจารณาโทษเฉพาะคณะกรรมการบริหารพรรคเท่านั้น ไม่ควรลงโทษสมาชิกพรรคด้วยการยุบพรรคที่สมาชิกทั้งหมดเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งการยุบพรรคการเมืองไม่ได้ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งได้เลย

เอกสารอ้างอิง

- ชาวไทยพีเอส. (2563). *ย้อนไป 22 ปี มีพรรคการเมืองถูกยุบไปแล้วเท่าไร?* เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2563 จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/288138>
- เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง. (2563). *การยุบพรรคการเมืองเนื่องจากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งของผู้บริหารพรรคการเมืองเป็นอันตรายต่อประชาธิปไตย*. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2563 จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1276>
- ชาย ไชยชิต. (2563). *การยุบพรรคการเมือง*. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2563 จาก <https://bit.ly/33PJzBb>
- ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2563). *การเมืองเรื่องยุบพรรคการเมือง*. เรียกใช้เมื่อ 23 มกราคม 2564 จาก <https://www.the101.world/dissolution-of-political-party/>

- เนชั่นสุดสัปดาห์. (2563). นักวิชาการค้านยุบพรรคอนาคตใหม่ต่อเนือง. เรียกใช้เมื่อ 31 พฤษภาคม 2563 จาก https://www.nationweekend.com/content/image_news/6857
- ประชาไท. (2563). การยุบพรรคการเมืองเป็นสัญลักษณ์ของความถดถอยทางประชาธิปไตย. เรียกใช้เมื่อ 31 พฤษภาคม 2563 จาก <https://prachatai.com/journal/2020/03/86808>
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541. (2541). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 115 ตอนที่ 35 ก (มิถุนายน 2541).
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 64 ก (7 ตุลาคม 2550).
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 105 ก (7 ตุลาคม 2560).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน 2560).
- สำนักข่าวอิศรา. (2563). ข้อถกเถียงทาง กม. เสวนา "วิเคราะห์คดี ยุบพรรคอนาคตใหม่" กู้เงิน ความผิด ม.66 โทษไม่ถึงยุบ! เรียกใช้เมื่อ 25 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.isranews.org/isranews-scoop/86054-money01-86054.html>